

Erkendelsesteoretikere og kognitive psykologer er begyndt at samarbejde om at studere lægfolks tilskrivninger af viden. Dette interdisciplinære felt er vigtigt, fordi fejlkilderne i vores intuitive antagelser, om hvem der ved hvad, tjener centrale sociale funktioner.

HVEM

VED

HVAD?

FOTO: MIKKEL GERKEN

Empiriske undersøgelser indikerer, at vi tidligt i livet tilegner os termen 'viden', og at vi bliver ved med at bruge den flittigt. I dagligdags snak er der mange måder, hvorpå vi vurderer hinanden *epistemisk* – altså fra et erkendelsesmæssigt perspektiv. Men livet igennem er *videnstilskrivelser* helt centrale. En videnstilskrivelse er en ytring af formen 'S ved at p'. For eksempel: 'Sally ved, at der er øl på bordet'.

Videnstilskrivelser tjener vigtige sociale funktioner. Vi foretrækker at lytte til, samarbejde med, og stemme på dem, der "ved, hvad de snakker om." Så når vi siger, at en person ved noget, udgør det en social blåstempling. Modsat udgør det en underminering af en person, når vi hævder, at hun ikke ved det, som hun formoder eller siger.

Givet videnstilskrivelsers rolle i sociale fællesskaber er det vigtigt at forstå fejlkilderne i vores intuitive vurderinger om viden.

Psykologer har i mange år studeret fejlkilder for tilskrivning af formodninger, ønsker og intentioner. Til sammenligning har videnstilskrivninger fået relativt lidt opmærksomhed. Men i de seneste år er empirisk orienterede erkendelsesteoretikere og erkendelsesteoretisk orienterede psykologer begyndt at grundlægge et interdisciplinært studie af, hvad man på engelsk kalder *folk epistemology* – lægfolks tilskrivninger af viden, rationalitet, begrundelse etc.

EN EMPIRISK UNDERSØGELSE AF KONTRAST EFFEKTER FOR VIDENSTILSKRIVELSER.

Et studie kan illustrere arbejdsdelingen mellem empiriske og filosofiske studier. Deltagerne i studiet læste en lille historie om et rubintyveri, hvor detektiven, Mary, har stærk evidens for, at Peter er tyven, men ingen evidens for, hvad han stjal. Halvdelen af deltagerne blev bedt om at vurdere følgende videnstilskrivelse:

FOTO: MIKKEL GERKEN

A. Mary ved, at Peter, snare end nogen anden, stjal rubinerne.

Den anden halvdel vurderede denne videnstilskrivelse:

B. Mary ved, at rubiner, snarere end noget andet, blev stjålet af Peter

Deltagerne var, med stor statistisk signifikans, mere tilbøjelige til at være enige i (A) end i (B). Studiet er repliceret nok gange til, at det er rimeligt at antage, at det afspejler et robust mønster i dagligdags videnstilskrivelser. Men hvordan skal vi forstå dette resultat?

ET PAR FILOSOFISKE ARGUMENTER.

En respons på det beskrevne mønster af videnstilskrivelser er at udarbejde en teori om viden, som er konsistent med det. Denne tilgang er populær blandt filosoffer. Men jeg argumenterer for en mere kritisk tilgang til de empiriske data. Den kan illustreres ved

følgende (let forsimplede) argument:

Præmis 1:

Mary ved, at Peter, snarere end nogen anden, stjal rubinerne, kun hvis Mary ved, at Peter stjal rubinerne.

Præmis 2:

Mary ved, at Peter stjal rubinerne, kun hvis Mary ved, at der blev stjålet rubiner.

Præmis 3:

Mary ved ikke, at der blev stjålet rubiner.

Konklusion:

Mary ved ikke, at Peter, snarere end nogen anden, stjal rubinerne.

Argumentet er logisk gyldigt og præmisserne eksemplificerer plausible erkendelsesteoretiske principper. Men, som Groucho Marx sagde, hvis du ikke kan lide mine principper, så har jeg andre. For eksempel udgør princip-

pet, at viden forudsætter formodning, basis for et andet argument for samme konklusion

Præmis 1:

Mary ved, at Peter, snarere en nogen anden, stjal rubinerne, kun hvis Mary har tyverirelaterede formodninger om rubiner.

Præmis 2:

Mary har ingen tyverirelaterede formodninger om rubiner.

Konklusion:

Mary ved ikke, at Peter, snarere en nogen anden, stjal rubinerne.

Konklusionen af de to argumenter er, at (A) er falsk. Men denne konklusion er i modstrid med den empirisk påviste kontrasteffekt. Således kan filosofiske argumenter diagnosticere robuste fejlkilder – altså bias – i vores intuitive videnskabelige skrivelser. Men arbejdet med at identificere de relevante bias er interdisciplinært. Vi bør kun postulere en bias, hvis det er foreneligt med vores empiriske forståelse af vores erkendelse og støttet af mere specifik evidens. På den anden side illustrerer argumenterne ovenfor, at filosofisk refleksion kan være nødvendig, for at fortolke empiriske data. Så de kognitive videnskaber og filosofi behøver hinanden.

VIDENSTILSKRIVELSER OG SOCIAL RETFÆRDIGHED.

Et andet mønster af intuitive videnskabelige skrivelser kan illustrere vigtigheden af at forstå dem. Den empiriske evidens er her mere tvetydig, men nogle studier indikerer, at vi er mindre tilbøjelige til at tilskrive en person viden om noget, der er meget vigtigt for hende. Antag at det er uvæsentligt for Samson, om der er et jobopslag i FN, men at det er helt afgørende for Sally, fordi det er hendes eneste jobmulighed. Antag nu, at både Samson og Sally

hører fra en ven, at der er et jobopslag i FN. De nævnte studier indikerer, at vi er mere tilbøjelige til at antage, at Samson ved, at der er et jobopslag i FN, end vi er til at antage, at Sally ved det.

Mange filosoffer mener, at såfremt et sådant mønster for videnskabelige skrivelser er robust, så skal vores teori om viden være konsistent med dem. I modsætning hertil argumenterer jeg igen for, at de skyldes systematiske fejlkilder. Jeg vil ikke gennemgå mine argumenter her, men en central anke er, at det virker skørt at sige til Sally: "Jeg ansætter dig i et godt job i Røde Kors. Derfor ved du nu, at der er et jobopslag i FN." Men hvis videnskabelig sandhed faktisk afhæng af praktiske faktorer ville et sådant udsagn ikke være skørt, men sandt.

Hvorfor er det vigtigt at forstå fejlkilderne i vores intuitive videnskabelige skrivelser? Det er det bl.a. fordi vores generelle vurderinger af hinanden afhænger af vores vurderinger af, hvem der ved hvad. Derfor kan bias i videnskabelige skrivelser have uheldige sociale konsekvenser. En given sag eller beslutning er ofte vigtigere for de socialt marginaliserede. Så hvis vi er mindre tilbøjelige til at antage, at Sally ved noget, der er vigtigt for hende, så kan hun risikere, at folk antager, at hun ikke ved noget, som hun faktisk godt ved. Mere generelt: Socialt udsatte kan risikere ikke at få kredit for vide det, som de ved. Det er hvad filosofen Miranda Fricker kalder '*epistemisk uretfærdighed*', og det har vidtrækkende sociale konsekvenser. For at vi kan få gjort kål på epistemisk uretfærdighed, må vi kortlægge de systematiske fejlkilder i vores intuitive videnskabelige skrivelser.

Studiet af *folk epistemology* er først for alvor ved at tage fart, og en række empiriske spørgsmål er stadig vidt åbne. I hvilket omfang er epistemiske bias associeret med køn eller race? Hvor robuste er de? Hvad er deres sociale konsekvenser? De empiriske undersøgelser rejser imidlertid grundlagsspørgsmål, som bør adresseres med redskaber fra den filosofiske værktøjskasse: Logik, begrebslige distinktioner, teoretiske og metodologiske principper etc. Mit mest markante bidrag til både konkrete undersøgelser og det metodologiske grundlag for dette interdisciplinære felt er lige sendt i trykken i form af en bog (*On Folk Epistemology. How we think and talk about knowledge. Oxford University Press 2017*).

Vi foretrækker at lytte til, samarbejde med, og stemme på dem, der "ved, hvad de snakker om."
